

ПРО ОДИН СЕГМЕНТ ВЕРСИФІКАЦІЙНОГО НОВАТОРСТВА ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Борис Бунчук

*доктор філологічних наук, професор, декан філологічного
факультету Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
b.bunchuk@chnu.edu.ua*

Версифікаційне новаторство поета визначаємо як запровадження нової для національної поезії віршової форми або використання нових елементів у вже відомій формі.

Віршове новаторство Лесі Українки складається з кількох сегментів: витворення нових форм на основі „розхитаного” силабо-тонічного відповідника античного гекзаметра, уведення в українську поезію поліморфного вірша, використання логаядичних конструкцій та ін.

Логаяди – це структури, які складаються з „мішаних розмірів” або в межах рядка, або в межах строфи і які обов’язково повторюються в інших рядках чи в інших строфах. Достатньо переконливими видаються міркування про логаяди російського віршознавця В. Холшевникова. Він зараховував до логаядів не лише строфи, у яких чергуються двоскладникові та трискладникові рядки, а й трискладовики з упорядкованою варіацією анакруз. Учений поділяв логаяди на строфічні та рядкові.

Зосередимося саме на цьому – логаядичному – сегменті версифікаційного новаторства поетеси. Поява логаядів у Лесі Українки зумовлена низкою причин. По-перше, це захоплення античністю, що супроводжувало поетесу впродовж життя; по-друге, це приклад деяких представників української (передусім – І. Франка), німецької (зокрема – Ф. Шіллера) та російської (насамперед – А. Фета) літератур, до творчості яких Леся Українка ставилася небайдуже. Таким чином у поетеси постають твори, які своєю формою схожі на логаяди, власне логаяди та їх деривати.

Дуже схожі на логаяди фрагменти драматичної сцени „Іфігенія в Тавриді” (1898) та драматичної поеми „Кассандра” (1907). В „Іфігенії в Тавриді” чергуються строфи та антистрофи хору. Перші дві виконані катренами Я 6, 2, 5, 2, третя –

Я 5, 2, 5, 2. Три антистрофи є восьми – віршами Д 3, 3, 6Ц., 6Ц., 4Ц., 4Ц., 3; Д 4Ц., 4Ц., 3, 5, 3 та п'ятивіршами Д 2. Однак ці строфи – монометричні, тому вважати їх λοгаедами не можна.

У „Кассандрі” маємо чергування п'ятивіршів пеона III з терцетами пеона III 2, 2, X3. Однак пеони III є лише однією з ритмічних форм хорей. Тому розміри фрагмента можна визначити як нелогаедичні: X 4, 4, 4, 4, 4 і X 4, 4, 3.

Уявлення про λοгаедизм навіває також діалог Лукаша і Долі у драмі-феєрії „Лісова пісня” (1911). Він складається з восьмивіршових „строф” Ан 2, 2, 2, 2 2, 2, X6Ц., Ан2 (у I строфі на одну стопу анапесту менше). Розмір і окремої „строфи”, і діалогу загалом – двостоповий анапест. Повторення подібних за будовою строф забезпечує лише зовнішню схожість на λοгаед.

Власне λοгаедами у творчості поетеси вважаємо структуру поезій „Співець” (1889), „Граї, моя пісне!..” (1890), „Ще не вдарив мороз, а вже втомлений лист...” (1902) та пісню Антея з драматичної поеми „Оргія” (1913). Перші три є строфічними λοгаедами з розмірами Д 4Ц., Амф 2, Д 4Ц., Амф 2; Д 4Ц., Амф 4Ц., Д 4Ц., Амф 4Ц.; Ан 4Ц., X2, Ан 4Ц., X2; четверта – рядковим з елементами строфічного і розміром Дк 4.

Деривати λοгаедів – це структури, у яких менше 75% строфи відповідають λοгаедичній будові. До них уналежнюємо будову творів „На мотив з Міцкевича” (1803 – 1894), „Мріє, не зрадь! Я так довго до тебе тужила...” (1905) та „Сон” (1910).

Розмір першої та другої поезій – неврегульовані трискладовики, третьої – чотиринаголосний дольник. У двох перших творах засвідчено чергування рядків, що є силабо-тонічними відповідниками окремих античних форм: гекзаметра та деривата елегійного дистиха. У віршах „Мріє, не зрадь! Я так довго до тебе тужила...” та „Сон” поетеса вдається до цезурних скорочень.

Більшість Лесиних λοгаедів та їх дериватів характеризуються силабо-тонічними розмірами, лише пісня Антея з „Оргії” та поезія „Сон” мають дольникову будову.

Форма λοгаедів та їх дериватів у поетеси є експериментальною. Із семи розглянутих творів більшість (4) за її життя не друкувалися.

Лесині λοгаеди та їх деривати – цілком самостійні утворення. Вони є свідченням високого рівня версифікаційної майстерності поетеси, її віршового новаторства.